

АНАЛІТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ІДЕНТИФІКУВАННЯ ЛАТЕНТНИХ ЧИННИКІВ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

А. Л. Коляда, аспірант

Одеський національний економічний університет

Розглянуто аналітичний інструментарій, який дозволяє ідентифікувати латентні чинники ефективного управління підприємствами залежно від стадії його життєвого циклу. Надано рекомендації щодо підвищення результативності виробничо-господарської діяльності підприємств, враховуючи фази життєвого циклу, на яких вони перебувають.

Ключові слова: аналітичний інструментарій, канонічний аналіз, латентні чинники, фази життєвого циклу, критерії ефективності.

Постановка проблеми. У сучасній ринковій економіці діяльність будь-якого підприємства залежить від здатності його керівництва вчасно адаптуватися до змін зовнішнього середовища. Це, у свою чергу, обумовлює необхідність правильного вибору та використання на практиці аналітичного інструментарію, який дозволить на ранніх стадіях прояву ризикових сигналів вчасно їх нівелювати, ідентифікувати латентні чинники ефективного управління підприємством та впровадити у його виробничо-фінансову діяльність необхідні зміни. Тому розв'язання проблем, пов'язаних із удосконаленням методики аналітичного інструментарію ідентифікування латентних чинників ефективного управління підприємствами, набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковий досвід із проблем розробки аналітичного інструментарію, концептуальних основ управління розвитком господарчих систем, у тому числі на підприємствах різних видів економічної діяльності, відображений у працях відомих вітчизняних та зарубіжних дослідників, серед яких слід відзначити розробки О. І. Амоші, В. Г. Андрійчука, Є. А. Бельтюкова, І. О. Бланка, О. С. Віханського, В. І. Головка, Г. П. Голубничої, М. І. Звєрякова, Б. Карлоффа, А. І. Ковальова, Л. О. Лігоненко,

Г. В. Мисаки, Є. В. Мниха, А. П. Наливайка, О. О. Терещенка, М. Хаммера та ін.

Проте деякі питання щодо розроблення та практичного використання аналітичного інструментарію ідентифікування латентних чинників ефективного управління підприємствами залишаються відкритими та потребують поглиблених досліджень.

Метою дослідження є розкриття специфіки використання аналітичного інструментарію ідентифікування латентних чинників ефективного управління м'ясопереробними підприємствами задля підвищення результативності їх виробничо-господарської діяльності.

Виклад основного матеріалу. В сучасних ринкових умовах господарювання будь-якому підприємству, з метою збереження конкурентних переваг на займаному сегменті ринку, необхідно вчасно реагувати на негативні прояви внутрішнього і зовнішнього середовища, виявляти латентні чинники ефективного управління та вдаватися до постійного проведення відповідних змін у виробничо-фінансовій діяльності. У зв'язку з цим особливого значення набуває використання аналітичного інструментарію ідентифікування латентних чинників ефективного управління підприємствами. Зазначимо, що аналітичний інструментарій включає цілу низку методичних підходів, за допомогою яких можна здійснювати своєчасний та результативний аналіз виробничо-фінансової діяльності підприємств. Детально зупинимося на розгляді такого різновиду багатовимірної аналізу, як метод канонічних кореляцій (канонічний аналіз). Оскільки він дає змогу визначати вплив чинників не на один результативний показник діяльності суб'єкта господарювання, а на декілька та ідентифікувати латентні чинники ефективного управління підприємствами, що, у свою чергу, підвищує практичну значущість зроблених розрахунків [1, с. 98].

Зазначимо, що використання методу канонічних кореляцій для аналізу діяльності підприємства також дає можливість чіткіше ідентифікувати негативні прояви внутрішнього і зовнішнього середовища протягом життєвого циклу підпри-

емства, розробити комплекс заходів для нейтралізації цих проявів на ранніх стадіях і з мінімальними витратами ресурсів і часу зберегти конкурентні позиції суб'єкта господарювання на визначеному сегменті ринку [2, с. 78].

Зауважимо, що з метою підвищення результативності використання канонічного аналізу потрібно обов'язково враховувати життєвий цикл підприємства, під яким розуміють сукупність стадій, які проходить підприємство під час своєї життєдіяльності від створення до ліквідації [3].

Практичне застосування канонічного аналізу та дослідження фаз їхнього життєвого циклу проводилися на прикладі м'ясопереробних товариств Одеського регіону, а саме: ТОВ «Лібра», ТОВ «Одеський м'ясопереробний завод», ПП «Південь-М'ясо», ТОВ «Ірбіс-МПК», ТОВ «АМК», ПП «Сегрос», ПП «Сімтекс», ТОВ «Тітан», які займаються виробництвом, оптовою та роздрібною торгівлею м'ясом та м'ясними продуктами. Інформаційною базою аналізу були дані публічної фінансової звітності цих підприємств за період 2011-2013 років. Було виокремлено декілька міні фаз у рамках існуючої концепції життєвого циклу підприємства (фази становлення, зростання, зрілості та спаду). Особлива увага була приділена детальному дослідженню таких міні фаз як «стагнація» (у рамках фази «зрілість») та «спад».

Результати традиційного економічного аналізу та авторське бачення тенденцій розвитку господарської діяльності м'ясопереробних підприємств дозволили виокремити періоди перебування товариств у міні фазах їх життєвого циклу. Так, міні фаза «стагнація» тривала на підприємствах з 2011 по 2012 рік. Спад спостерігається з 2013 року й по теперішній час, оскільки присутнє поступове зменшення активів підприємств, падіння чистої виручки від реалізації продукції, періодичне генерування чистих збитків (табл. 1).

Отже, результативними показниками (Y) нами були обрані такі показники ефективності діяльності підприємств, як: рентабельність продажу (Y_1), рентабельність основної операційної діяльності (Y_2) та рентабельність власного капіталу (Y_3) (табл. 2).

Таблиця 1

**Основні показники господарської діяльності
ПП «Південь-М'ясо», тис. грн**

Підприємство	Роки	Загальна сума активів	Чиста виручка від реалізації продукції	Прибуток від основної операційної діяльності	Чистий прибуток	Зміна чистого прибутку у 2013 р. порівняно з	
						2012 р.	2011 р.
ПП «Сегрос»	2011	6509	12647	541	-541	+344	+1090
	2012	6503	12560	690	205		
	2013	6501	13885	796	549		
ПП «Сімтекс»	2011	904	1648,1	150,9	134,7	-7	-33,6
	2012	806	2156,5	102,9	108		
	2013	735	2050,7	98	101,1		
ТОВ «Тітан»	2011	17796	37572	1685	600	-240	-281
	2012	22723	50415	1204	559		
	2013	38813	58098	1003	319		
ТОВ «АМК»	2011	2133	1766,9	-87,9	4688,6	-1667	-2371,6
	2012	1726	4405,8	-448,2	3984,1		
	2013	1629	5814	-500	2317		
ТОВ «Ірбіс-МПК»	2011	1563	6671,5	173,7	16442,7	-3553	-6075,1
	2012	1427	8248,1	115,4	13921		
	2013	1243	10642,9	103	10367,6		
ТОВ «Лібра»	2011	11128	15669	2113	1418	-104	-764
	2012	9549	25182	1783	758		
	2013	9360	27505	1770	654		
ТОВ «Одеський м'ясопереробний завод»	2011	13732	29626	1084	760	-15	-510
	2012	19275	30933	590	265		
	2013	14401	37465	558	250		
ПП «Південь-М'ясо»	2011	2257	48362	523	395	+515	-948
	2012	912	25974	-910	-1068		
	2013	374	12638	-387	-553		

Аргументами (X) впливу на зміну вказаних критеріїв ефективності діяльності підприємства (Y) обрано певну кількість чинників (табл.3).

Таблиця 2

Критерії ефективності діяльності підприємства

Показники	Позначення	Рекомендоване значення
Рентабельність продажу	Y_1	Збільшення
Рентабельність основної операційної діяльності	Y_2	Збільшення
Рентабельність власного капіталу	Y_3	Збільшення

Для дослідження обрані фактори, що відображають: структурні зміни та оборотність активів та пасивів, а також вміння управлінського персоналу товариств управляти витратами на виробництво і реалізацію продукції м'ясопереробних підприємств.

Таблиця 3

Фактори, які визначають зміну показників ефективності діяльності м'ясопереробних підприємств

Показники	Позначення	Рекомендоване значення
Частка виробничо-технічного потенціалу в складі майна підприємства	X_1	Збільшення
Коефіцієнт мобільності	X_2	≥ 1
Індекс сезонності закупівель сировини	X_3	$= 1$
Коефіцієнт оптимальності запасів на кінець періоду	X_4	< 1
Коефіцієнт співвідношення між дебіторською заборгованістю за товари, роботи, послуги до кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги на кінець періоду	X_5	$= 1$
Коефіцієнт співвідношення темпів зростання залишків готової продукції підприємства до темпів зростання чистої виручки від реалізації продукції	X_6	< 1
Коефіцієнт співвідношення періоду обороту запасів до кредиторської заборгованості за товари, роботи та послуги	X_7	< 1
Коефіцієнт співвідношення темпів зростання кредиторської заборгованості до темпів зростання чистої виручки від реалізації продукції підприємства	X_8	< 1
Темп зростання чистої виручки від реалізації продукції	X_9	Збільшення
Коефіцієнт співвідношення ціни на тушонку до середньогалузових	X_{10}	$= 1$
Коефіцієнт співвідношення змінних витрат до постійних	X_{11}	Збільшення
Коефіцієнт співвідношення сукупних витрат до сукупних доходів	X_{12}	< 1

Дослідження кризових проявів у діяльності м'ясопереробних підприємств, яке базується на двох групах змінних ($Y_1 - Y_3$ – результативні (залежні) показники та $X_1 - X_{12}$ – факторні показники), ми пропонуємо проводити за допомогою модуля «канонічний аналіз» у комп'ютерній програмі *STATISTICA* (версія 5.5 англомова). Зазначимо, що між групами змінних існує наявність зворотних зв'язків, оскільки загальні показники ефективності діяльності підприємств (рентабельність продажу, рентабельність основної операційної діяльності,

рентабельність власного капіталу) певною мірою впливають на фінансову стійкість досліджуваних товариств. Виходячи з цього, наведений приклад характеризує ситуацію наявності саме кореляційних, а не суто регресійних, зв'язків між групами ознак $Y_1 - Y_3$ та $X_1 - X_{12}$ [4, с. 52].

У процесі дослідження зроблена спроба розв'язати такі основні завдання: оцінити тісноту канонічної кореляції між першою результативною та другою факторною групами ознак, перевірити статистичну надійність; скоротити кількість показників, які впливають на основні критерії зміни показників ефективності діяльності досліджуваних м'ясопереробних підприємств.

За даними, які містяться на рис. 1, видно, що коефіцієнт канонічної кореляції (*Canonical R*) дорівнює 0,95462 і свідчить про дуже тісний взаємозв'язок між канонічними змінними. Кнопка «Підсумкові результати» (*Results Summary*) (рис. 1) дає можливість вивести таблицю загальних підсумків дослідження (рис. 2).

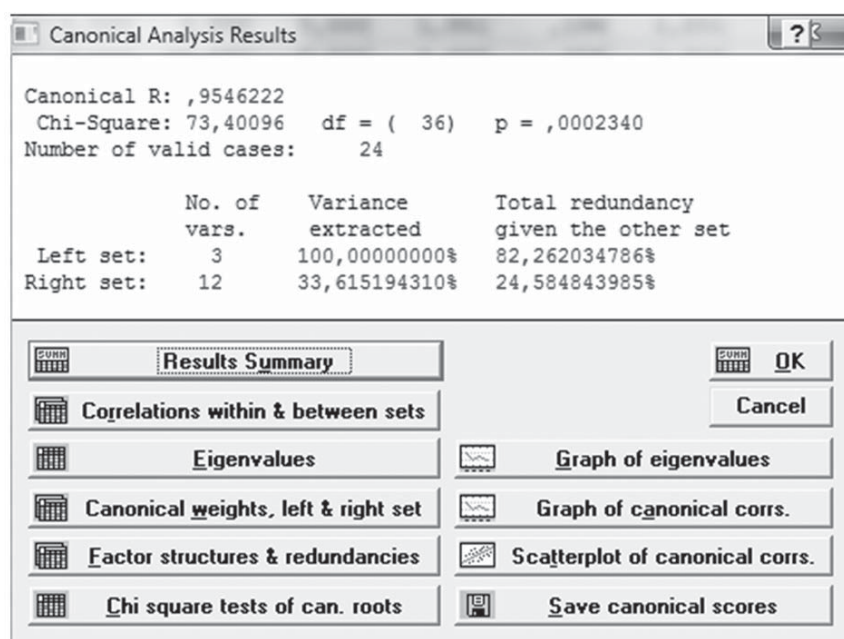

Рис. 1. Вікно результатів канонічного аналізу

Аналіз даних рис. 2 показав, що в результаті проведеного канонічного аналізу загальний надлишок для змінних першої малої групи ($Y_1 - Y_3$) становить 82,26%, а загальний надлишок для змінних другої великої групи ($X_1 - X_{12}$) – 24,58%. Це означає, що 82,26% варіації основних критеріїв ефективності діяльнос-

ті досліджуваних м'ясопереробних підприємств визначається зміною дванадцяти чинників ($X_1 - X_{12}$). Водночас основні критерії ефективності діяльності харчових підприємств описують 24,58% варіації їхніх виробничо-фінансових можливостей.

Canonical Analysis Summary (диплом.sta)		
Continue...		Canonical R: ,95462 ChiI (36)=73,401 p=,00023
N=24	Left Set	Right Set
No. of variables	3	12
Variance extracted	100,000%	33,6152%
Total redundancy	82,2620%	24,5848%
Variables:	1	Y1 X1
	2	Y2 X2
	3	Y3 X3
	4	X4
	5	X5
	6	X6
	7	X7
	8	X8
	9	X9
	10	X10
	11	X11
	12	X12

Рис. 2. Вікно загальних підсумків дослідження

Отримані результати свідчать про високу точність побудованої канонічної моделі, оскільки лише 17,74% (100% – 82,26%) дисперсії змінних $Y_1 - Y_3$ залежить від інших, не врахованих у аналізі чинників.

На рис.3 наведено матрицю взаємозв'язку між результативними змінними (Y) та чинниками (X).

Рис. 3. Чинники, які найбільше впливають на критерії ефективності діяльності м'ясопереробних підприємств під час спаду

В результаті здійснення канонічного аналізу були виявлені чинники, що найбільше впливають на критерії ефективності діяльності м'ясопереробних підприємств під час «спаду» (рис.3). Проте метод канонічних кореляцій дозволив також ідентифікувати латентні чинники ефективного управління м'ясопереробними підприємствами під час «стагнації» (рис. 4).

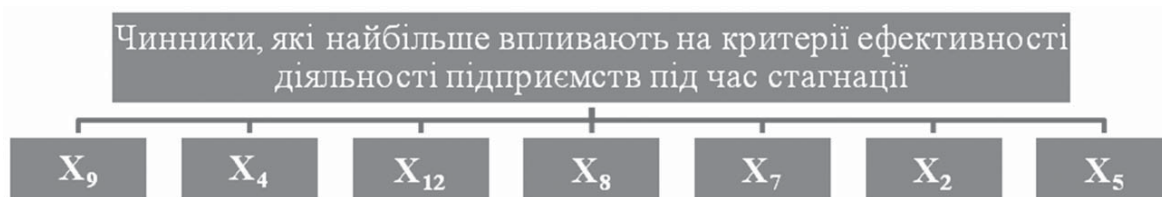

Рис.4 Чинники, які найбільше впливають на критерії ефективності діяльності м'ясопереробних підприємств під час стагнації

Під час спаду особливу увагу потрібно приділяти саме вище зазначеним показникам, оскільки:

- співвідношення змінних витрат до постійних є основою для досягнення беззбитковості та зони фінансової безпеки (X_{11});
- м'ясопереробним підприємствам, які залежать від сезонних коливань, вкрай необхідно постійно відстежувати зміни у об'ємах закупівлі сировини для виробництва з метою запобігання порушенню ритмічної роботи (X_3);
- перевищення темпів зростання чистої виручки від реалізації над темпами зростання залишків готової продукції свідчить про підвищення ділової активності підприємств (X_1).

Вагомий вплив чинників, які наведені на рис. 4, обумовлений тим, що:

- динаміка темпу зростання чистої виручки від реалізації продукції дозволяє встановити тенденцію щодо зміни ділової активності (X_9);
- тривале зростання сукупних витрат підприємства, порівняно з його сукупними доходами, зумовлює тенденцію до генерування чистих збитків (X_{12});
- зменшення оборотного капіталу можна буде спостерігати за динамікою коефіцієнта мобільності (X_2);
- перевищення темпів зростання кредиторської заборгованості порівняно з темпами зростання чистої виручки від

реалізації продукції, вказує на наявність тенденції до виникнення «боргової ями» у діяльності товариства (X_8).

Рекомендації щодо поліпшення фінансово-господарської діяльності підприємства залежно від фази життєвого циклу наведено в табл.4.

Таблиця 4

Рекомендації щодо поліпшення діяльності м'ясопереробного підприємства в залежності від фази життєвого циклу

Міні фаза	Рекомендації
Стійкий розвиток	1.Впровадження економічно обґрунтованих норм запасів. 2.Прискорення інкасації дебіторської заборгованості. 3.Зменшення періоду надання комерційного кредиту покупцям продукції. 4.Оптимізація структури розміщення оборотного капіталу.
Стагнація	1.Підвищення розміру цінової знижки при здійсненні попередньої оплати за реалізовану продукцію. 2.Уцінка неліквідних видів запасів товарно-матеріальних цінностей. 3.Рефінансування дебіторської заборгованості. 4.Віддавати перевагу не коротко-, а довгостроковим зобов'язанням.
Спад	1.Перепланування заборгованості – пролонгація кредитів, відстрочка, розстрочка, анулювання, переведення частини або всієї заборгованості. 2.Факторинг. 3.Постійний моніторинг за дотриманням оптимального розміру запасів.

Висновки. В процесі дослідження було розкрито специфіку використання аналітичного інструментарію ідентифікування латентних чинників ефективного управління м'ясопереробними підприємствами з врахуванням стадій життєвого циклу, на яких вони перебувають. Зазначимо, що цей інструментарій можна застосовувати в процесі аналізу групи (кластеру) підприємств м'ясопереробної промисловості України, оскільки кожне із зазначених підприємств проходить вказані фази та міні фази у рамках свого життєвого циклу. За результатами проведеного дослідження було надано рекомендації щодо поліпшення ефективності господарювання підприємств вітчизняної м'ясної галузі.

Упровадження запропонованих рекомендацій дозволить підвищити ефективність виробничо-господарської діяльності підприємств м'ясопереробної промисловості та зберегти їхню конкурентоспроможність з урахуванням цілей і інтересів розвитку суб'єктів господарювання.

Перспективою подальших досліджень у даному питанні може розглядатися формування нових напрямків щодо удосконалення методики аналітичного інструментарію ідентифікування латентних чинників ефективного управління підприємствами.

Список використаних джерел:

1. Бердникова Т. Б. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия : [учеб. пособ.] / Татьяна Борисовна Бердникова. — М. : Ось-89, 2013. — 215 с.
2. Волчек Р. М. Канонічні кореляції як аналітичний інструмент управління фінансовим станом підприємств харчової промисловості / Р. М. Волчек // Економіка АПК. — 2012. — № 11. — С. 69—78.
3. Крамар І. Етапи розвитку та особливості життєвого циклу малих підприємств [Електронний ресурс] / І. Крамар, Н. Мариненко // Соціально-економічні проблеми і держава. — 2011. — Вип. 1 (4). — Режим доступу : <http://sepd.tntu.edu.ua>
4. Янковой А. Г. Многомерный анализ в системе STATISTICA : [монография] / Александр Григорьевич Янковой. — Одесса : Оптимум, 2001. — Вып. 2 — 325 с.

А. Л. Коляда. Аналітичний інструментарій ідентифікації латентних факторів ефективного управління підприємствами.

Рассмотрен аналитический инструментарий, который позволяет идентифицировать латентные факторы эффективного управления предприятиями в зависимости от стадии их жизненного цикла. Предоставлены рекомендации относительно повышения результативности производственно-хозяйственной деятельности предприятий, учитывая фазы жизненного цикла, на которых они находятся.

A. Koliada. Analytical tool of authentication of latent factors of effective enterprises' management.

An analytical tool which allows to identify the latent factors of effective enterprises' management in dependence on the stage of their life cycle is considered. Recommendations are given in relation to the increase of effectiveness of agrarian production of enterprises, taking into account the phases of their life cycle.